



بهش: جوگرافیا

کۆلیژ: ئهدهبیات

زانکۆ: سهلاحه دین – ههولیر

بابهت: کوردناسی گشتی

پهرتووکی کۆرس – (قوناغی پهکهم -)

ناوی مامۆستا: خۆله حمه قرشید عمر

سالی خویندن: 2023-2022

پهرتووی کورس

Course Book

۱. ناوی کورس	کوردناسی گشتی
۲. ناوی ماموستای بهرپرس	خوله حمەرشید عمر
۳. بەش/ کۆلیژ	جوگرافیا / نەدەبیات
۴. پهپوهندی	نیمیل Khawlah.omer@su.edu.krd
۵. یهکهی خویندن (به ساعات) له ههفتهیهک	ژماره‌ی تەلەفۆن: 0750 4959284 تیۆری: ۳ کاتژمێر له ههفتهیهکدا پراکتیک: ۰
۶. ژماره‌ی کارکردن	
۷. کۆدی کورس	
۸. پرۆفایه‌لی ماموستا	/https://academics.su.edu.krd/khawlah
۹. وشه سه‌ره‌کیه‌کان	کورد، کوردۆلۆجی، کوردناسی، میژووی کۆن – ئیسلامی – نوێ ، رەچەڵەکی کورد، جوگرافیا، ئایین، زمان، پهپوهندیکردن، خیزانه زمان، دیالیکت، شیوه‌زار، ئەدەب، رێبازە ئەدەبییه‌کان، کلاسیک، رۆمانستیک، ریالیزم.
<p>۱۰. ناوه‌رۆکی گشتی کورس:</p> <p>کوردناسی گشتی : هه‌موو نوسراو و توێژینه‌وه‌زانستیه‌کان ده‌گرێته‌وه که له‌سه‌ر هه‌موولایه‌نه‌کانی ژیا‌نی کورد وه‌ک (زمان ، ئەدەب ، جوگرافیا ، میژوو ، ئاینوکلتور...هتد) نوسراوه‌ و بلا‌وکراوه‌ته‌وه به‌ ئامانجی ناساندنی کورد. گرنگی ئەم کورسه له‌ گرتنه‌به‌ری پێگای زانستی بۆ لیکۆلینه‌وه له‌ کورد وه‌ک نه‌ته‌وه‌و خاکی کوردستان وه‌ک ولات دهرده‌که‌ویت، به‌ ئامانجی ناساندنی کورد وه‌ک یه‌کی له‌ نه‌ته‌وه‌کانی دونه‌یا که‌خاوه‌نی خه‌سله‌ت و تایبه‌تمه‌ندی نه‌ته‌وايه‌تی خۆیه‌تی وجیاوازه له‌ نه‌ته‌وه‌کانی تر له‌ پرووی نه‌ژادو زمان وکلتور و نه‌ریته‌وه، که مه‌رجیکی سه‌ره‌کیه هه‌مووتاکیکی کورد زانیاری پاست وپوخت له‌سه‌ر ئەم بابته‌ به‌زانیته‌ به‌ ئامانجی گریدانی تاکی کورد به‌ نه‌ته‌وه‌و خاکی خۆی که تایبته به‌ خۆی وجیاوازه له‌ هه‌موو نه‌ته‌وه‌کانی تر. هه‌رئه‌مه‌ش وای کردووه که ئەم بابته‌ جیاوازه له‌ هه‌ر بابته‌ تیکتری به‌ پێویستیه‌کی گرنگی هه‌میشه‌ی دابنری و له‌ هه‌موو کۆلیژو به‌شه جیا جیاکانی زانکۆکانی هه‌ریمی کوردستان بخویندریت.</p>	
<p>۱۱. ئامانجه‌کانی کورس :</p> <p>۱- ر‌وونکردنه‌وه‌ی هه‌موو ئەو بابته‌تانه‌یه که له‌ باره‌ی گه‌لی کورده‌وه ر‌وونه‌کراونه‌ته‌وه، لی‌رده‌ا ر‌وونتر ده‌کرینه‌وه و قوتابیان و خویندکارانیان پێ ئ‌شنه‌ ده‌کری .</p> <p>۲- بابته‌که وه‌کو بابته‌تیکی ر‌ۆشنییری گشتی ده‌بی</p>	

- ٣- راستکردنه وهی ئه و زانیارییهانی، که ناحه زانی نه ته وهی کورد دژی کوردییان نویسه و نابابه تییهانه له بهر ژه وهندی خویان راستیه کانیان شیواندوه .
- ٤- له پیناو ناساندنی قوتابی و خویندکارانی غهیره کورد، به ریشه و رهچه له کی کورد و سه ره به خوی زمانی کوردی و داب و نه ریت و شیوازی بیرکردنه وه و شارستانییه تی کورد.
- ٥- ناساندنی قوتابی و خویندکاران به سامانی دهوله مهندی که لتوور و که له پوور و جوگرافیا لایه نه جیا جیا کانی ژیا نی نه ته وهی کورد و نه ژاد و میژوو و زمان و ئه ده بیاتی کوردی .
- ٦- تیگه یاندنی قوتابی و خویندکاران له و حه قیقه ته ی که کورد نه ته وه یه کی خاک دابه شکرای بی قهواره یه و به دریزی میژوو توشی قکردن و راگواستن و گۆرینی دیموگرافیای خاک و ناسنامه ی نه ته وه یی بۆ ته وه .
- ٧- تیگه یاندنی قوتابی و خویندکارانه ، که کوردیش خاوه نی زمانیکه له ئاستی زمانه کانی دیکه ی دنیا دایه له رووی سروشت و پیکهاته وه ، هه ول بدا بۆ پیشخستنی زمانه که ی له ریگی به کاره یانی زمانی کوردی له نووسین و داهینانه کانیدا .-

١٢. ئه که کانی قوتابی

ئهرکی قوتابی لهم بابه ته دا زور گرنگه که ئاماده بوونی بهرده و میان هه بی و تییهییه کان تومار بکه ن و به شدار بن له وانه که به ریگی گفتوگو و خستنه رووی تییهییه کان" ههروه ها خویندنه وه ی ئه و سه رچاوانه ی که له لیستی سه رچاوه ی کورسبو و که که ئامازه یان پیکراوه" بۆ ئه وه ی پیشومه خته زانیارییه یان هه بی له سه ر بابه ته که .

١٣. ریگه ی وانه ووتنه وه

لهم وانه یه دا چه ندین شیواز به کارده هیئری بۆ که یشتن به ئامانه کان و که یاندنی زانیارییه کان بۆ قوتابی وه کو ریگی ئاماده کاری، که تیایدا بابه ته کان به قوتابییه دهری له گه ل به کاره یانی چه ند ریگیه کی دیکه ی وه کو ریگی گفتوگو و پرسیار و وه لام (سوال و جواب) له پیناو دهوله مه ندکردنی بابه ته که و باشتر که یاندنی زانیارییه کان. به کاره یانی هه ریه که لهم شیوازانه ش به پیی سروشتی بابه تی وانه که و بوونی سه رچاوه و هوکاری پیویستی بهرده ست ده گۆری.

١٤. سیسته می هه لسه نگاندن

هه لسه نگاندن لهم بابه ته دا به ریگی ئه نجامدانی کو یز و لئیر سینه وه ی رۆژانه له بابه ته که و ئهرکی ماله وه ئه نجامدانی تا قیکردنه وه ی وهرزی ده بی که تیکرای تا قیکردنه وه ی وهرزی له سه ر (40) نمره ده بی.

١٥. نه نجامه کانی فیربوون

به یدا کردنی شاره زایی ته واو سه باره ت به میژووی کورد .

- ئاشنا بوون به پروداو و ئه و بابه تانه ی ، که په یوه ندییان به گه لی کورد هه یه .

- شاره زابوونی ته واوی خویندکار به زمان و ئه ده بی کوردی .

گه یاندنی زانستی نوئی سه بارهت به هه موو بابه تیکی په یوه نندیدار به (زمان و ئه ده بی کوردی) .

۱۶. لیستی سه رچاوه

- ۱- د وریا عومهر ئه مین، ئاسۆیه کی تری زمانه وانی.
- ۲- عه بدولوه هاب خالد، زمان و زمانقانی.
- ۳- د ره فیق شوانی، زمانی کوردی شوینی له ناو زمانه کانی جیهاندا.
- ۴- د ره فیق شوانی، چهند بابه تیکی زمان و ریژمانی کوردی.
- ۵- پ د فریدریش مولیر، پ د ئه لیبیرت سوسین، پ د هوگو مه کاس، وه رگیپانی له ئه لمانیه وه: د. حه مید
عه زیز، زمانی کوردان چهند لیکۆلینه وه یه کی فیلۆلۆجی زمان.
- ۶- بیهزاد خو شحالی، و: مسته فا غه فور، فیلۆلۆجیای زمانی کوردی و میژووی کوردستان.
- ۷- کوپی زانیاری کورد، بهر کو تیکی خه رمانی کوردناسی له ئه وروپا.
- ۸- د. ئه و ره حمانی حاجی مارف، فه ره هنگی زمانناسی.
- ۹- محه مه د مه عروف فه تاح
- ۱۰- محه مه د ئه مین هه ورامانی، میژووی ریپازی زمانی کوردی.
- ۱۱- میهردادی ئیزی دی، چه رده باسیک له باره ی کوردانه وه.
- ۱۲- سه عید مه موزینی، بهر کو لیک له میژووی کورد و کوردستان.
- ۱۳- عه بدولپه حمانی قاسملۆ، کوردستان و کورد.
- ۱۴- محه مه د ئه مین زه کی به گ، خو لاسه ی تاریخی کورد و کوردستان.
- ۱۵- قه یس کاکل توفیق، جو ره کانی رسته و تیوری کرده قسه ییه کان، نامه ی ماسته ر.
- ۱۶- عه لئه دین سه جادی، میژووی ئه ده بی کوردی.
- ۱۷- د. مارف خه زنه دار، میژووی ئه ده بی کوردی.
- ۱۸- شه ره فنا مه، شه ره فحانی به تللیسی، هه ژار کردوویه تی به کوردی.
- ۱۹- د. که مال مه زه ره ئه حمه د، چهند لاپه ره یه ک له میژووی گه لی کورد.
- ۲۰- د. ئارشا ک پۆلادیان، و: ئازاد عوبید سألح، کورد له سه رچاوه عه ره بییه کاند.
- ۲۱- د. شوکریه ره سول، ئه ده بی کوردی و هونه ره کانی ئه ده بی کوردی.
- ۲۲- د. عه لی عه بدولوافی، و: د. ئیبراهیم عه زیز، زانستی زمان.
- ۲۳- محم د معروف فتاح، زمانه وانی.
- ۲۴- عیزه دین مسته فا ره سول، ئه ده بیاتی نوئی کوردی.
- ۲۵- ئه حمه د سالار، ریپازه سه ره کییه کانی ئه ده ب و هونه ر.
- ۲۶- سدیق بو ره که یی، میژووی ویزه ی کوردی.
- ۲۷- خو رشید ره شید ئه حمه، ریپازی پۆمانتیک له ئه ده بی کوردیدا.

<p>ناوی مامۆستای وانه پیژ</p>	<p>١٧. بابەتەکان</p>
<p>م.ی. خۆلە حمە رشید ٣ کاتژمێر له هه فتهیه کدا</p>	<p><u>یه کهم / جوگرافیا</u></p> <p>بهشی یه کهم : دهروازهیه ک بو کوردستان</p> <p>١- زاراوهی کوردستان</p> <p>٢- شوین (پینگهی جوگرافی)</p> <p>٣- شوینی ئەسترونومی</p> <p>٤- سنوور و پووبەر و شیوه</p> <p>بهشی دووهم / تایبەتمەندی سروشتی کوردستان</p> <p>١- بهرزی و نزمی (تۆبۆگرافیا)</p> <p>٢- ئاو و ههوا</p> <p>٣- دهرامهتی ئاوی</p> <p>بهشی سێیهم / تایبەتمەندی مرۆی کوردستان</p> <p>١- دابه شبوونی دانیشتون به پێی پیکهاته</p> <p>٢- دابه شبوونی دانیشتون به پێی ژینگه</p> <p>٣- دابه شبوونی دانیشتون به پێی قه باره</p> <p>بهشی چوارهم / ژیانی ئابووری له کوردستاندا</p> <p>١- کشتوکال</p> <p>٢- سامانی ئاژهل</p> <p>٣- پیشه سازی و کانهزاکان</p> <p>٤- گه شتوگوزار</p> <p><u>دووهم / میژوو</u></p> <p>یه کهم: تهوهرهی میژووی کورد له بابەتی کورد (کوردناسی)</p> <p>أ- ناوی کوردو کوردستان</p> <p>١- کوردناسی چه مک و واتاکهی</p> <p>٢- وشه ی کورد (پیشهیی و مانای)</p> <p>٣- زاراوهی کوردستان له سه رچاوه کاندای</p> <p>ب- میژووی ریشه ی نه ژادی کورد</p>

	<p>١- نهژادی کورد له دیدی رۆژه لاتناسان</p> <p>٢- نهژادی کورد له دیدی میژوونوسانی کورد و غهیره کورد</p> <p>ج- دانیشتوانی کۆنی کوردستان</p> <p>١- هۆزهکانی کۆنی کورد</p> <p>٢- میژووی شارستانییهتی کۆنی کورد</p> <p>دووهم: سه ره تاکانی په یوهندی کورد به ئاینی ئیسلام</p> <ul style="list-style-type: none">• جابانی کورد• فهتکردنی کوردستان له سه رده می خه لیفه عومه ری کوری خه تاب• باررودۆخی کوردستان له سه رده می خه لافه تدا <p>- میرنشینه کوردیه کان له سه رده می عه باسیدا</p> <p>- چه ند لایه نیکي شارستانییه تی کورد له سه رده می ئیسلامیدا</p> <p>- دهوله تی ئه یوبی و رۆلی رابه رایه تی سه لاهه دینی ئه یوبی</p> <p>- رۆلی شارستانی زانینی کورد له میژووی ئیسلامیدا</p> <p>سی یه م: میژووی نوئ و هاوچه رخی کورد</p> <ul style="list-style-type: none">- سه ره ه لدان و بوژانه وهی میرنشینه کوردیه کان- هۆکارهکانی رۆخانهی میرنشینه کوردیه کان- کوردستان له مملانیی و لاتانی هه ری میدا- بزاف و شوورشه کوردیه کان له سه دی نوزده و بیستدا- کورد و بزافی ریکخراوهی له نیوهی یه که می سه دهی بیستدا- کورد له کۆنگره و په یماننامه نیوده وه له تیه کاند- کۆماری کوردستان له مه هاباد- جینۆساید <p style="text-align: right;"><u>سێیه م / زمان</u></p> <p>١- زمان و گرنگی زمان و جۆرهکانی زمان</p> <p>(پیناسه ی زمان له پوانگه ی زمانه وانی دهروونی و کۆمه لایه تی و گرنگی زمان و جۆرهکانی زمان (نوسراو، جهسته یه)</p> <p>٢- تاییه تیهکانی زمان</p> <p>(زمان رهفتاره - زمان دهنگه - زمان سیسته مه - زمان تاییه ته به مروؤف -</p>
--	---

زمان هیمایه - زمان داهینانه)

۳ خیزانه زمانیهکان

(هیندوئوروی - سامی و حامی - تورانی)، هاوبهشی زمانی کوردی و هیندوئوروی

4- میژووی زمانی کوردی و قوناغهکانی

(قوناغی کون - قوناغی ناوهند - قوناغی شیوهزار - قوناغی نوی)

5- زارهکانی زمانی کوردی و شوینی جوگرافی

(زار - تاییهتمندی زار - جوړهکانی زار - زارهکانی زمانی کوردی)

6- زمانی ستاندهرد و هوکارهکانی دروستبوونی

(زمانی ستاندهرد، شیوهی دروستبوونی (تایینی - سیاسی - ئهدهبی بهرز)، هوکاری نهبوونی ستاندهرد له زمانی کوردیدا) .

7- پینووسی زمانی کوردی و گرفتهکانی

پیتهکانی زمانی کوردی - گهشهی نوسین - نوسینی نمونهی - جوړهکانی ئهلفوبی - گرفتهکانی پینوسی کوردی)

8- پلانی زمان و سیاستی زمانی

(زمانی دایک و پاریزگاریکردن لئی - گرنگی نهتهوایهتی زمانی دایک، پۆلی نه رینی زمانی بیانی له سهر زمانی دایک - پلانی زمان - زمان و ئاسایشی نهتهوهیی)

9- مملانیی زمانی بیگانه له گهل زمانی کوردی

(چه مکی مملانی، قوناغهکانی مملانی، کارتیکه رهکانی سهر مملانی)

10- زمان و کهلتور

(رهنگدانهوهی کهلتووری کوردی له زماندا : ریزگرتن - پیکهوه ژیان - تهبابی - مروقدوستی ... هتد)

چوارهم / لیژنهی ئهدهب

یهکه م - میژووی ئهدهبی کوردی

دووه م - پوژنامه گهری کوردی

أ - ئهدهبی فولکلور

(-پیناسهی فولکلور - گرنگی و بههای فولکلوری کوردی و رۆلی له بونیادی

شارستانی کورددا- به شه کانی فولکلور (ئهفسانه -داستان - هه قایهت - په ندی پیشینان- مه ته ل گورانی و هونراوه، ... هتد (هینانه وهی نمونه بو هه ریه کیکیان) .

ب- ئه ده بی نوسراو (شیر -په خشان)

۱- شیر کوردی (قوناغه کانی شیر کوردی)

یه که م / شیر کلاسیکی کوردی (شیر کلاسیکی کوردی له پرووی روخسار و ناوه روکه وه)

قوتابخانه کانی شیر کلاسیکی کوردی

- ئه ده بیاتی لوری : کورته یه کی میژووی دهر باره ی بابا تا هیری هه مه دانی و نمونه ی شیر ئه ده بیاتی کرمانجی سه روو : کورته یه ک دهر باره ی ئه ده بیاتی کرمانجی سه روو، نمونه ی شیر مه لای جزیری

ئه ده بیاتی کرمانجی خواروو، قوتابخانه که ی سی کوچکه ی بابان و نمونه ی شیر نالی

دوهم / شیر نوی کوردی

- شیر رومانسیزمی کوردی

- میژووی سه ره له دانی شیر نوی و هۆکاره کانی نویبونه وه

- تایبه تمه ندیتی شیر رومانسیزمی کوردی و جیاوازی له گه ل رومانسیزمی ئه وروپی

- چه ند نمونه یه کی شعر (گوران وه ک نمونه)

سینهم / شیر هاوچه رخی کوردی (له بزوتنه وه ی روانگه وه تا دوا ی راپه رین) له پرووی روخسار و ناوه روک و تایبه تمه ندییه وه .

په خشان کوردی

- میژووی سه ره له دانی په خشان کوردی و هینانه وه ی نمونه له نیو (ده قه کونه کان به نمونه ی سه ره نجام و میسه فا رهش و جیلوه، ئاقیه نامه، مه ولودنامه، مه لامه حمودی بایه زیدی، ئه حمه دی خانی ... هتد) .

هونه ره کانی په خشان کوردی : (هه قایهت - په ندی پیشینان - قسه ی نه سته ق - مه ته ل - وتار - خوتبه - سه رگوزشته - نامه - راگوزاری - چیرۆک - رومان - دراما) زور به چری باسی هه ریه که یان بکریت و نمونه یان بو بهیتریته وه) . یان ده توانیت ته نیا جه خت له سه ر ئه م سی هونه ره ی خواره وه

	<p>بکاته وه :</p> <ul style="list-style-type: none"> - چیرۆکی کوردی - درامای کوردی - رۆمانی کوردی <p>تیبینی : (مامۆستای بابته دواى دیاریکردنی هونه‌ره‌کانی په‌خشان، باشتر وایه جهخت له‌سه‌ر ئه‌و سێ هونه‌ره‌ی سه‌ره‌وه بکاته‌وه، بۆ نمونه له‌ بابته‌ی چیرۆکی کوردیدا باسی ئه‌مانه بکات :</p> <ul style="list-style-type: none"> - میژووی سه‌ره‌له‌دانی صیرۆکی کوردی - تایبه‌تمه‌ندی‌تی چیرۆکی کوردی - شیوازی چیرۆکی کوردی به‌ پێی قۆناغه‌کانی چیرۆکی کوردی له‌ رۆمانیشدا به‌ هه‌مان شیوه : - میژووی سه‌ره‌له‌دانی رۆمانی کوردی - قۆناغه‌کانی رۆمانی کوردی له‌ درامادا : - هونه‌ره‌کانی درامای کوردی (شانۆ - ته‌له‌فزیۆن - سینهما - رادیۆ) . - میژووی سه‌ره‌له‌دانی شانۆی کوردی، وه‌ک ده‌قی نوسراو - نه‌ک نمایش و هونه‌ری نواندن تایبه‌تمه‌ندی‌تی شانۆی کوردی (جه‌خت‌کردنه‌وه له‌ سه‌ر ناوه‌رۆکی) .
	<p>١٨. بابته‌ی پراکتیک (ئه‌گه‌ر هه‌بێت)</p>
	<p>١٩. تاقیکردنه‌وه‌کان</p> <p>١. دارشتن: له‌م جۆره‌تاقیکردنه‌وه‌یه‌ پرسیاره‌کان زۆربه‌ی به‌ وشه‌ی وه‌ک روون بکه‌وه چۆن...؟ هۆکاره‌کان چی بوون...؟ بۆچی...؟ چۆن...؟ ده‌ستپێده‌کات.</p> <p>له‌گه‌ڵ وه‌لامی نمونه‌ییان</p> <p>نمونه ده‌بێت ده‌سته‌به‌ر بکریت</p> <p>٢. راست و چه‌وت: له‌م جۆره‌ تاقیکردنه‌وه‌یه‌ رسته‌یه‌کی کورت ده‌ر باره‌ی بابته‌تیک ده‌سته‌به‌ر ده‌کریت و پاشان قوتابی به‌ راست یان چه‌وت داده‌نیت. نمونه ده‌بێت ده‌سته‌به‌ر بکریت.</p> <p>٣. بژارده‌ی زۆر: له‌م جۆره‌ تاقیکردنه‌وه‌یه‌ ژماره‌یه‌ک ده‌سته‌واژه ده‌سته‌به‌ر ده‌کریت له‌ ژێر رسته‌یه‌ک و پاشان قوتابیان ده‌سته‌واژه‌ی راست هه‌له‌به‌ژیری. نمونه ده‌بێت ده‌سته‌به‌ر بکریت.</p>
	<p>٢٠. تیبینی تر</p>
	<p>٢١. پێداچوونه‌وه‌ی هاوه‌ل</p>